

Kasvatus ja politiikka

Platonin lainsäätäjäksi, plastes, sielun muovaaja ja muokkaaja, on vuosituhatia ollut länsimaisen kasvattajan mallikuva, paradeigma. Vielä Herbart, tämä Hegelin oppituolin perijä, korosti, että "kaiken pedagogiikan peruskäsite on oppilaan muovattavuus, sielullinen plastisuus". Moderniteetti tuhoaa tuon platonisen fantasman. Moderniteetti on aikakausi, joka hylkää lainsäätäjän, sielun muokkaajan, tukeutuen eräässä mielessä esisokraattiseen ajatteluun. Fysis, laille alistumaton luonto, immanentin elämän vapaa itseilmaisus ilman muotouttajaa — siinä viitepiste kasvatuksen uudelle perustalle: "Kaiken kasvatuksen tulee aina mahdollisuuden mukaan pyrkiä lähelle luontoperäisen kasvamisen muotoa", kirjoitti Helsingin yliopiston kasvatustieteen professori J. A. Hollo vuonna 1927. Moderni kasvattaja ei ole ollut luonnon taivuttaja, kuten J. V. Snellman muiden 1800-luvun pedagogien tapaan halusi, vaan tuon luonnon esiinkutsuja, ei elämän uhraaja vaan sen kehityksen tukija.

Tämän takia ei ole mikään ihme, että pedagogisen vallan historiaa viime vuosisadalta tähän päivään luonnehtii ennen kaikkea kurin rappio. Matti Koskenniemen ja Arvo Lehtovaaran mukaan tämä rappio on merkinnyt, kuten he Kasvatuspsykologiassa (1954) kirjoittavat, vallankäytön loppumista kasvatuksessa. Moderneille pedagogeille kasvatusta ei olekaan ollut enää lapsen vallitsemista, vaan luonnollisen kasvamisesta tielle sattuvien esteitten poistamista. Tosiasiassa kyse on kuitenkin vain toisenlaisen, terapeuttisen vallan synnystä. On totta, että tuo valta ei ole pakottanut lasta, taivuttanut hänen luontoaan tavalliseen elämänmuotoon ja siveelliseen vapauteen kuten 1800-luvulla. Pikemminkin se on vapauttanut lapsen tuosta pakosta. Samalla on kuitenkin huomattava, että aiemmin kasvatuksen lähtökohtana oli henkinen

kulttuuri, johon sitä edustava auktoriteetti saattoi lapsen, kun taas modernin pedagogiikan lähtökohtana on ollut lapsi itse — hänen vapaasti kehittyvä luontonsa, elämän sellaisenaan auki laskostuminen — jonka suhteen kasvattajan on tullut noudattaa häiritsemättömyyden vaatimusta tai olla korkeintaan vain esiin kutsuja. Jos ja kun tätä auki laskostumista on kaikkesta huolimatta pitänyt auttaa pedagogisten tekniikoiden avulla, ei näiden tekniikoiden tarkoituksena ole ollut enää luonnollisen elämän taivuttaminen tavalliseen elämänmuotoon ja siveelliseen vapauteen vaan luonnottoman elämän sopeuttaminen elämän alkuperäistä olemusta vastaavaan luonnolliseen muotoon, normalisaatiota.

Tätä pedagogisen vallan muutosta vastaa poliittisen vallan muutos, jonka

olennainen piirre on siirtymä absoluutisesta, mutta suhteellisen neutraalista säätövaltiosta demokraattiseen, mutta monessa suhteessa totaaliseen väestövaltioon. Kun edellinen oli neutraali sen takia, että valtio ei laajassa mittakaavassa puuttunut tavallisten ihmisten elämään, on jälkimmäinen ollut totaalinen siksi, että sille mikään ei välttämättä ole ollut valtiollisten toimenpiteiden ulottumattomissa. Se on ylittänyt kaiken, mikä tavalla tai toisella on erottanut yksityisen julkisesta, luonnon laista ja lapsen politiikasta.

Vaikka tässä valtiossa kaikki täysikäiset ovat periaatteessa olleet vapaita, on jokainen alaikäinen käytännössä pakotettu kouluun. Modernia demokratiaa ei toisin sanoen voida erottaa kasvatuskasvatuksesta. Tämä diktatuuri ei kuitenkaan viittaa välttämättä vuosisatamme totalitaristisiin järjestelmiin, sillä ne pyrkivät kaikkien elämänmuotojen aktuaaliseen hallintaan, kun taas edellisen hallinnan kohteena ovat olleet väestön elämän kaikki potentiaalit. Nämä piilevät voimavarat on pitänyt ottaa käyttöön yhteiskuntaelämää hyödyttävällä tavalla. Moderni valtio on toisin sanoen ollut ennen kaikkea väline, yhteiskuntaelämän — väestön ja talouden — kehityksen orgaaninen instrumentti. Tästä näkökulmasta on selvää, että moderni poliittinen järki ei palaudu 1500-luvulta peräisin olevaan valtion järkeen, jonka päämääränä oli valtio itse. Se on kehittänyt oman rationaalisuutensa, vapaan yhteiskunnan luonnollisen normatiivisuuden: *raison vitale de la Société* pikemminkin kuin *raison politique d'État*.

Kasvatuksen alueella tämän järjen ylivoimainen radikaalein seuraus ei kuitenkaan ole kurin tai siveellisen vapauden

Platonin lainsäätää, plastes, sielun muovaaja ja muokkaaja, on vuosituhansia ollut länsimaisen kasvattajan mallikuva, paradigma. Vielä Herbart, tämä Hegelin oppituolin perijä, korosti, että "kaiken pedagogiikan peruskäsite on oppilaan muovattavuus, sielullinen plastisuus". Moderniteetti tuhoaa tuon platonisen fantasman. Moderniteetti on aikakausi, joka hylkää lainsäätäjän, sielun muokkaajan, tukeutuen erässä mielessä esisokraattiseen ajatteluun. Fysis, laille alistumaton luonto, immanentin elämän vapaa itseilmaisuus ilman muotouttaajaa — siinä viitepiste kasvatuksen uudelle perustalle: "Kaiken kasvatuksen tulee aina mahdollisuuden mukaan pyrkiä lähelle luotoperäisen kasvamisen muotoa", kirjoitti Helsingin yliopiston kasvatustieteen professori J. A. Hollo vuonna 1927. Moderni kasvattaja ei ole ollut luonnon taivuttaja, kuten J. V. Snellman muiden 1800-luvun pedagogien tapaan halusi, vaan tuon luonnon esiinkutsuja, ei elämän uhraaja vaan sen kehityksen tukija.

rappio vaan auktoriteetin tuhoutuminen. Se, mitä me nykyaikaiset kasvatajat olemme saaneet todistaa — me, jotka olemme luovuttaneet oman elämänmuotomme, ethoksemme, biologisen ja sosiaalisen elämän salaiselle normille — se mikä kenties on meidän kohtalomme, on nimenomaan auktoriteetin tuhoutuminen. Kuitenkin vain auktoriteetti voi olla voima, joka kykenee vastustamaan modernin yhteiskunnan asettamaa välittömän sopeutumisen normia ja pysyy näin hillitsemään sitä emansipaatiota, johon tämä "lapsen vuosisata" on lapsuutta ohjannut — sikäli kuin emansipaatio ymmärretään sen alkuperäisessä roomalaisessa merkityksessä: emansipoituneita olivat ne lapset, jotka isä oli jättänyt heitteille. Enää tuo auktoriteetti ei kuitenkaan voi olla se perinteinen auktoriteetti, jonka vastinparina oli välttämätön kuuliaisuus ja jonka saavuttaminen edellytti luonnollisen vapauden uhraamista korkeamman, siveellisen vapauden alttarilla tuon vapauden olemuksen ollessa itse itselleen säädetyn lain tottelemisessa. Vapaus ei nimittäin jakaudu enää luonnolliseen ja siveelliseen vapauteen vaan avautuu lapsuuden olemisessa. Vapaus on tuon olemisen avoimuutta ja auktoriteetti, sikäli kuin se vielä ylipäätään on mahdollinen, avoimen sijoittaja eli se, joka antaa vapaudelle mielen.

Kenties tuossa sijoittamisessa, sijan antamisessa, on edelleen kyse siitä, mitä 1800-luvun pedagogit kutsuivat kuriksi, sillä loppujen lopuksi kasvatusta on — kaikista modernin pedagogiikan luomista kiertoilmauksista huolimatta — olemukseltaan nimenomaan kuria. Kuri ei kuitenkaan välttämättä ole kurittamista, ei edes luonnon taivut-

tamista. Pikemminkin se on tie, aidattu polku, jota pitkin, kuten etymologia todistaa, kotieläimet kulkevat laiumelle. Mikä on se laidun, johon kuri kasvatuksessa johtaa?

Antiikin kreikkalaisille laidun oli nomos. Nomos ei kuitenkaan tarkoittanut vain laidunta vaan samalla tapaa ja lakia. Lyhyesti ilmaisten nomos oli yhteinen poliittinen järjestys. Sikäli kuin tuo järjestys oli aidosti poliittinen, sikäli kuin se sisällytti itseensä politiikkaa, oli sen perustana, kuten Aristoteles korosti, välttämättä puhe, logos, puheiden avoin konflikti. Juuri tuosta yhteisestä konfliktista, julkisesta vastakkainasettelusta, nousi nomoksen järjestys. Lapsi ei kuulunut tähän järjestykseen vaan fyysisen järjestykseen, luontoon. Lapsi, joka ei kyennyt puheeseen, ei ollut valmis asetumaan esille julkisen alueella. Tämän takia lapsi oli johdettava tälle alueelle, nomoksen yhteiseen järjestykseen. Paideia, kasvatusta, oli sitä toimintaa, joka johti lapsen tähän järjestykseen. Plastes, sielun muovaaja ja muokkaaja, tämän paideian subjektina oli toisin sanoen luonnon ja poliittisen järjestyksen, yksityisen ja julkisen, oman ja yhteisen välittäjä. Ilman tätä välitystehtävää, ilman fyysisen muokkaamista ja sitä suojaa, jonka plastes lapselle, puheeseen kykenemättämälle luonnolle tarjosi, poliittisen järjestyksen koko olemassaolo vaarantui. Siitä tuli välttämättä infantiili, puheeseen kykenemätön.

Friedrich Engelsin mukaan auktoriteetin vastustajat ovat taantumuksen lähettäjiä, mutta tosiasiaassa he ovat aina edistyksen kärjessä. Kasvatusta ei kuitenkaan voi olla vain edistyksettä. Pikemminkin sen on oltava konser-

vatiivista, säilyttävää. Auktoriteetin tehtävänä on säilyttää lapsuuden avoimuutta, suojata elämää sellaisenaan julkisen häikäisevältä valolta. Tämä ei ole tärkeää vain lapsen itsensä takia vaan samalla poliittisen järjestyksen kannalta. Auktoriteetti, estäessään lapsen sopeutumisen, puhtaan potentiaalisen välittömän aktualisoitumisen, antaa paikan vapaudelle ja politiikka ilman vapautta, ilman lapsuudessa ilmauksensa saavaa olemisen avoimuutta, on pelkkää hallintaa. Lapsuus, olemisen avoimuus, on uuden alun mahdollisuus, mutta sellaisessa yhteiskunnassa, johon lapsi on syntymästä saakka välittömässä yhteydessä, tuota alkamisen ihmettä ei voi olla. Koska ei ole olemassa välitilaa, joka erottaa luonnon järjestyksen, fysis, poliittisesta järjestyksestä, nomos, vaan vain totaalinen yhteiskunta, societas perfecta ilman ulkopuolta, jossa fysis ja nomos samastuvat jäännöksettä, ei voi olla politiikkaakaan. Poliitiikka edellyttää eroa ja eron tekevää auktoriteettia, sillä kuten Thomas Hobbes sanoo, auctoritas non veritas facit legem, auktoriteetti eikä totuus tuottaa lain.

Lapsuus on sen sijaan se, mitä tuo auktoriteetti ei kykene tuottamaan. Lapsuus vastustaa kaikkea tuottamista. Lapsuus on tuottamisen ja muovaamisen vastaanpano, antiplastes. Lapsuus ei ole laki vaan totuus:

“Käsitteellisesti me voimme kutsua totuudeksi sitä, mitä me emme voi muuttaa. Metaforisesti se on maa, jolla me seisomme ja taivas, joka taipuu yllemme.” (Hannah Arendt)

Lectio praecursoria (syyskuussa 1997)